RETROSPECTIVA BRÂNCUȘI

Mircea DEAC

Prilej unic de a cunoaște o operă bogată în sensuri și inventivitate, mărturie a geniului și a creației fecunde, expoziția retrospectivă Brâncuși, organizată în sălile Muzeului de artă din București, eveniment de seamă prin interesul pe care-l trezește, prin importanța și semnificația sa artistică, de o valoare europeană și națională excepțională, întrunește unele dintre cele mai renumite lucrări ale marelui sculptor, împrumutate de la Muzeul Solomon R.Guggenheim din New-York, Muzeul de Artă din Philadelphia, Muzeul Național de Artă Modernă din Paris, colecția Eillen Lane-Kinney, din colecțiile muzeale românești ș.a. Strînse laolaltă, peste 40 de lucrări selecționate cu competență din ampla expoziție retrospectivă care a fost deschisă în lunile anterioare la New-York, Philadelphia și Chicago, prin grija d-lui M. Messer, directorul muzeului Guggenheim, alcătuiesc o inedită și sintetică retrospectivă, evocatoare a procesului de desăvîrșire și a etapelor decisive ale creației lui Brâncuși — înscriindu-se ca prima expoziție de acest gen în România, ca și în Europa, împlinind un vis al celor ce iubesc arta lui Brâncuși. O adevărată satisfacție estetică și o ocazie rară pentru aprofundarea cunoașterii operei brâncușiene, expoziția, urmărind și o prezentare cronologică, constituie un prilej de studiu, un adevărat album deschis generos în fața privitorilor, familiarizați sau fascinați de arta brâncușiană.

Clasicul sculpturii moderne, Brâncuși,a realizat arta cea mai nobilă, accesibilă și totodată, impenetrabilă, îmbinînd cu o rară măiestrie spiritul tradiției cu cel modern. Așa cum spunea Rousseau le Douanier, el "*a schimbat anticul în modern*". Acest principiu este urmărit și de expoziție, arătînd evoluția sa de la perioada modelajului ce transpune realitatea în formele tradiționale, reprezentată prin *Vitellius*, *capetele de copii*, *Supliciul*, *Portretul tînărului Dărăscu*, *Orgoliul* și monumentala lucrare în bronz, *Rugăciunea*, la perioada în care plăsmuind forme noi, cioplind piatra și lemnul sau lustruind marmora și polisînd metalul pînă la obținerea luciului perfect, el pune bazele sculpturii moderne contemporane.

Brâncuși a dat o viață nouă pietrei, lemnului și metalului. Cînd privești *Pasărea în spațiu* (1924) metalul și forma dispar, lăsînd liberă pasărea de aur cu ciocul înșetat de spații să se avînte în văzduh, după cum *Cocoșul* (1935) se încordează pentru a *„saluta soarele"*

Expoziția demonstrează diversele etape ale creației lui Brâncuși, prin lucrări de importanță capitală. Desprinzîndu-se de spiritul academist și de cel rodinian, Brâncuși ajunge la cea mai deplină originalitate, la limbajul de înaltă puritate, debarasat de orice reminiscență naturalistă, de o neîntrecută bogăție potențială. Începînd cu *Cumințenia pămîntului* (1907) și îndeosebi cu *Sărutul* (1907) — lucrare de hotar —, Brâncuși rupe legăturile cu arta veche a modelajului, ridicîndu-se la o artă de simbol. Sensurile acestei lucrări (Sărutul) sînt multiple. Ele pot fi găsite pe de o parte în interpretarea cubistă a unei teme îmbrățișate de mulți dintre sculptori, indiferent de orientarea lor, pe de altă parte, așa cum afirma criticul Petre Comarnescu, putem să *„ne gîndim la o legendă indoeuropeană, devenită obicei sau ritual în vechiul nostru folclor. Anume, să ne gîndim la legenda arborilor îmbrățișați meniți să amintească dragostea absolută, dragostea deplină în viața de după moarte"*.

„Am vrut să fac un lucru, spunea Brâncuși, *care să pomenească nu despre o singură pereche, ci despre toate perechile de oameni ce s-au iubit și s-au perindat pe pămînt, înainte de a-l fi părăsit. Pentru că fiecare sculptură a mea este generată de un simțămînt lăuntric profund"*.

Noul născut (1926), *Prometeu* (1911), *Domnișoara Pogany* (1913), *Începutul lumii* (1924) sînt lucrări care prin perfecția formelor au modificat structural gîndirea artistică punînd bazele unei sculpturi moderne, care recurge la formele arhetipale, primare și despre care sculptorul Julio Gonzales scria că *„au devenit părți integrante ale armoniei vieții și ale ritmului modelului"*. Cu sculptura *„Pasăre"* (marmură albastră-cenușie, 1915) ca și cu *Pasărea în spațiu* (1924) — întruchipînd deopotrivă ideea de elansare în spațiu, de zbor, dar și simbolul eliberării — Brâncuși intră definitiv în centrul sculpturii moderne. Ideea pasării prelucrează în chip artistic povestea pasării măiestre din folclorul nostru, care l-a condus pe Făt Frumos la eliberarea Frumoasei din pădure. Seria sculpturilor sale novatoare, prezente și în expoziție, se completează cu *Principesa X* (1916), imagine a inocenței și a purității, cu *Vrăjitoarea* (1916), o generalizare de mare inspirație artistică a mitului popular, cu *Regele regilor* (1920), gigant din lemn, cu coroană regească pe cap și cu ochii-găuri, măriți și stilizați ca la *Domnișoara Pogany*, destinat inițial pentru a orna „Templul meditației", ce demonstrează și mai pregnant prin torsadele și crestăturile sale, permanența spiritului meșterului popular în creația brâncușiană.

Deosebit de fascinantă este compoziția *Adam și Eva* (1916—1919), realizată inițial în două lucrări separate, reunite apoi într-o singură lucrare scoțînd în evidență formele aspre de o frumusețe primi-

https://biblioteca-digitala.ro

Constantin Brâncuși: CUMINȚENIA PĂMÎNTULUI (detaliu)

https://biblioteca-digitala.ro

Constantin Brâncuși, RUGĂCIUNE

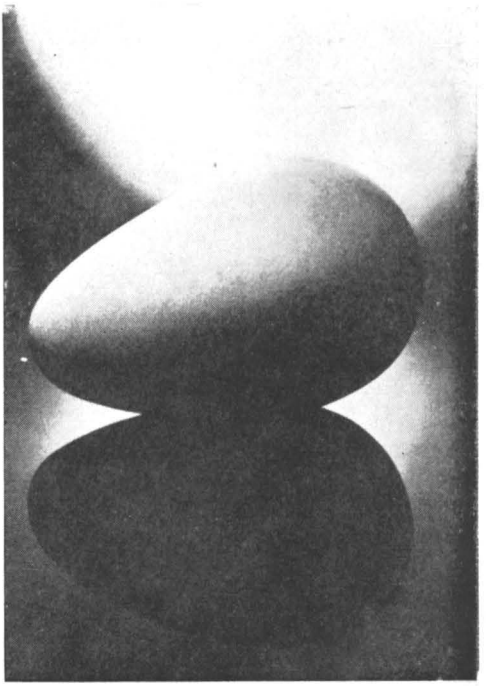

Constantin Brâncuși, ÎNCEPUTUL LUMII

tivă. *,,Adam este dedesupt. Eva deasupra,* spunea Brâncuși. *Ea este fermecătoare, inocentă. Ea este fertilitatea, un mugure deschis, o floare germinată. Adam cultivă pămîntul. Trudește și asudă*".

Alături de lucrările amintite, sculpturi ca : *Sculptură pentru orbi* (1916), despre care Brâncuși afirma : *,,Am pus în această lucrare curiozitatea mea față de incognoscibil*", concepînd-o ca o lucrare făcută special pentru a fi atinsă cu mîinile ; *Tors de băiat* (1916) ; *Timiditate* (1917) ; *Căuc cu toarta rotundă* (1918), cunoscut și sub numele *Cupa lui Socrate* ; *Eillen* (1923), portretul Doamnei Eillen Lane-Kiney, posesoarea lucrării *Prometeu* și a celelebrului portret în creion al lui Brâncuși realizat de unul dintre cei mai buni prieteni ai săi, pictorul Modigliani ; *Cocoșul* (1935) aparținînd Muzeului Național de Artă Modernă din Paris, prezentat ca un simbol, în 1965, la celebra expoziție de la Atena ,,Panateneele sculpturii universale" ; *Broasca țestoasă zburînd* (1945), un simbol al efortului detașării de pămînt, impresionantă formă masivă modernă a tăierii în planuri perfect geometrice a marmurei, care ne amintește de cuvintele lui Brâncuși : *,,Oamenii goi nu sînt mai frumoși decît broaștele*", ca și alte lucrări onorează cu prezențe majestoase, expoziția de la Muzeul de artă al R.S. România, demonstrînd că Brâncuși are pe drept un renume artistic planetar.

Opera sa a devenit un exemplu universal și un simbol al simplității care atinge măreția, un echivalent al poeziei și armonioasei sinteze, semnul dragostei pentru om și natură, semnificația legăturii profunde, inspiratoare și creatoare cu arta și folclorul poporului nostru. În opera lui Brâncuși se îmbină în chip neobișnuit prospețimea perceperii, sinceritatea, puritatea lăuntrică, dragostea pentru meșteșug cu o profundă înțelepciune și înzestrarea artistică specifică artistului popular. Opera sa a pătruns definitiv în spațiile profunde ale vieții spirituale contemporane.

Realizînd sinteza formei spirituale, Brâncuși a elaborat primul pincipiile moderne ale sculpturii contemporane, modificînd structural arta tradițională. Numeroși artiști au văzut în creația sa izvorul propriilor lor drumuri și, sub imboldul îndrăznelii operei sale au continuat inovația în diferite curente : suprarealism și abstracționism. Deși celebri și de renume mondial, sculptori ca H. Arp, Henry Moore, Henri Georges Adam, Etienne Hajdu, Henri Laurens ș.a. se mîndresc afirmînd că au pornit în activitatea lor de la creația lui Brâncuși, care a devenit durabilă ca însăși natura. Nu fără sens, scria profetic, în 1930, Paul Morand : *,,Către anul 2000, operele lui Brâncuși, vor împodobi piețele lumii întregi*". Unii autori l-au numit pe sculptor *,,vrăjitor de forme noi*" alții *,,profet*", Giulio Carlo Argan îl face filosof ; a fost asemuit cu artiștii paleoliticului, ai artei egiptene sau bizantine. *,,Un sculptor delicat și foarte personal*", scria G. Apollinaire. *,,Brâncuși, la un capăt al epocii, a simplificat sculptura, i-a făcut pe oameni să privească din nou, de dragul ei, și s-a transformat în martir, pentru o singură formă, pentru*

https://biblioteca-digitala.ro

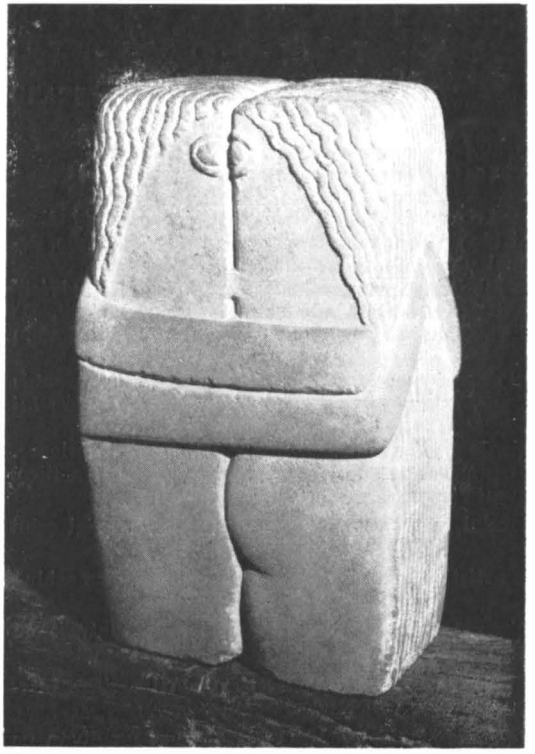

Constantin Brâncuși, SĂRUTUL

Constantin Brâncuși, DOMNIȘOARA POGANY

un ou" (Henry Moore). ,,*Pe lîngă Shakespeare și Beethoven. mai există un Dumnezeu, acesta este românul Brâncuși*" (Sames T. Farrell). Pași importanți spre Brâncuși îi constituie astăzi monografiile realizate de G. V. Paleolog, Carola Giedion-Welcker, David Lewis, Mircea Deac, Ionel Jianu, Sidney Geist, Petre Pandrea, Atena Tacho-Spear ca și competentul catalog științific redactat de Barbu Brezianu, la actuala expoziție din București.

Operele lui Brâncuși ajută oamenilor să găsească noi forme pentru a-și exprima sentimentele. Lui Brâncuși i se recunoaște—fapt care pentru noi dobîndește proporțiile unui clasic—meritul de a fi reactualizat, cu semnificații noi, autenticitatea și bogăția artei populare românești ca sursă inepuizabilă a creației contemporane. *Poarta sărutului, Masa tăcerii, Coloana fără sfîrșit, Măiastra, Vrăjitoarea, Regele regilor* și alte lucrări au o directă legătură cu creația populară, cu gîndirea și credințele sale, cu spiritul său de viață. Sînt semnificative cuvintele profetice ale lui Alexandru Vlahuță, scrise în 1910 : ,,*Ești un glas al nostru și prin tine cerem să vorbești eternității*". Pentru mulți sculptori români contemporani , arta sa a însemnat, de asemenea, deschiderea unor orizonturi noi, a unui cîmp mai larg de desfășurare, a noi și autentice motive de inspirație. Brâncuși afirma : ,,*Arta este realitatea însăși*" și protesta de cîte ori i se îngrădea opera într-o definiție, într-un curent artistic, în ,,absolut și definitiv", dorind ca ea să fie ca însăși viața, într-o continuă definire, mișcare și perfecționare.

Brâncuși a dat cel mai deplin exemplu al responsabilității morale și artistice. El ne învață adevăruri fundamentale despre om și natură, ne dezvăluie lumea largă, cuprinzătoare în ceea ce are concret, ca și aceea care este dincolo de sensibil.

Opera sa a dat o expresie nouă artei, o expresie ,,Brâncuși", care iradiază seninătate.

Expoziția sa este astfel o filă de aur în istoria culturii moderne românești, poate cea mai prețioasă în domeniul sculpturii, ce va rămîne memorabilă în inimile publicului larg. ,,*Recunoașterea lui Brâncuși este act omagial și manifest*— scria recent sculptorul Ion Jalea — *care întrunește azi o impresionantă adeziune. Opera sa a fost în decursul anilor amplu și complex comentată și interpretată devenind universală, dar Brâncuși — marele artist, totodată om simpu și auster — a arătat singur calea de a te apropia de operele sale : « Nu căutați formele obscure sau mistere. Este bucuria pură pe care v-o ofer. Priviți sculpturile mele pînă la ceea ce se vede...*".

https://biblioteca-digitala.ro